

School Questionnaire Survey of Substance Use and other Forms of Risk-taking Behaviour among Adolescents and their Personality Characteristics

SKOPAL, O., DOLEJŠ, M.

Department of Psychology, Philosophical Faculty, Palacky University, Olomouc, Czech Republic

Citation: Skopal, O., Dolejš, M. (2014). Školní dotazníková studie o návykových látkách, dalších formách rizikového chování a osobnostních charakteristikách adolescentů. *Adiktologie*, (14)1, 54–65.

BACKGROUND: The main effort of the research project was to verify the efficacy of the SURPS questionnaire tool in the relatively extensive mapping of risk behaviour in the adolescent population. Adolescence involves a large number of risk factors that may have a dramatic impact on future behaviour. We perceive the study of personality traits in adolescents as an opportunity for effective and early screening of individuals at risk. **AIMS:** To analyse the relationship between risk-taking behaviour among adolescents and personality traits representing the risk of engaging in this behaviour. **METHODS:** We used two questionnaires: 1) "Substance Use Risk Profile Scale" (SURPS); 2) a questionnaire focused on selected forms of risk behaviour. **SAMPLE:** The sample consisted of 836 pupils (aged 13–16 years) from randomly selected primary and junior secondary schools in all four regions in Moravia. **RESULTS:** the interpretation of the results, which show the prevalence of substance use,

found statistically significant relationships between the SURP's four personality traits (hopelessness, anxiety sensitivity, impulsivity, sensation seeking) and the use of alcohol, tobacco, and marihuana. Of particular interest are the differences found between the group of respondents who are not regular smokers and those who are. The latter group showed the highest difference in hopelessness/negative thinking, where the relationship under monitoring is significant at the $p < .001$ level. Moreover, we were able to confirm the population norms for SURPS for the Czech Republic, the standardisation of which took place in 2010. **CONCLUSIONS:** The study presents the relationships between substance use and personality traits measured by SURPS. Findings confirm that SURPS is an effective tool for identifying risk-taking individuals and has a potential for use in prevention programmes.

KEY WORDS: ADOLESCENCE – RISK-TAKING BEHAVIOUR – PREVALENCE – PERSONALITY CHARACTERISTICS – SURPS

Submitted: 20 / NOVEMBER / 2013

Accepted: 6 / MARCH / 2014

Grant support: Grant support from the Philosophical Faculty of Palacky University as part of SGS / IGA (FF_2013_012).

Address for correspondence: Ondřej Skopal / ondrej.skopal@upol.cz / Department of Psychology, Philosophical Faculty, Palacky University, Křížkovského 10, 771 80 Olomouc, Czech Republic

Školní dotazníková studie o návykových látkách, dalších formách rizikového chování a osobnostních charakteristikách adolescentů

SKOPAL, O., DOLEJŠ, M.

Katedra psychologie, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

Citace: Skopal, O., Dolejš, M. (2014). Školní dotazníková studie o návykových látkách, dalších formách rizikového chování a osobnostních charakteristikách adolescentů. *Adiktologie*, (14)1, 54–65.

VÝCHODISKA: Snahou výzkumného projektu bylo ověření účinnosti dotazníkového nástroje SURPS v rámci poměrně rozsáhlého zmapování rizikového chování v populaci adolescentů. S dospíváním souvisí značné množství rizikových faktorů, které mohou zásadně změnit budoucí chování, proto vnímáme studium osobnostních rysů u adolescentů jako možnou cestu pro efektivní a včasnou depistáž rizikových jedinců. **CÍLE:** Cílem studie je tedy analýza vztahů mezi rizikovým chováním a osobnostními rysy představujícími riziko výskytu tohoto chování. **METODY:** Použili jsme dva dotazníkové nástroje: 1) „Škála osobnostních rysů představujících riziko z hlediska užívání návykových látek“ (SURPS); 2) dotazník vlastní konstrukce zaměřený na zmapování vybraných forem rizikového chování. **SOUBOR:** Výzkumný soubor tvořilo 836 žáků (ve věku 13–16 let) náhodně vybraných ZŠ a víceletých gymnázií na území Olomouckého, Jihomoravského, Zlínského a Severomoravského kraje. **VÝSLEDKY:** Vý-

sledky prezentují prevalenci užívání návykových látek v daných krajích. Dále byly nalezeny statisticky významné vztahy mezi všemi čtyřmi osobnostními rysy metody SURPS (negativní myšlení, přecitlivělost, impulzivita, vyhledávání vzrušení) a užíváním alkoholu, tabákových výrobků a konopných látek. Zajímavé zjištění vidíme např. v rozdílech mezi skupinou respondentů, kteří nejsou pravidelnými kuřáky, a těmi, kteří pravidelnými kuřáky jsou – u této skupiny pozorujeme nejvyšší rozdíl u negativního myšlení, kde sledovaný vztah je signifikantní na hladině $p < .001$. Dále se nám podařilo potvrdit populační normy SURPS pro ČR, jejíž standardizace proběhla v roce 2010. **ZÁVĚRY:** Studie prezentuje vztahy mezi užíváním návykových látek a osobnostními rysy měřenými pomocí SURPS. Závěry potvrzují, že screeningová metoda SURPS je efektivním nástrojem pro vyhledávání rizikových jedinců s využitelností v programech PP.

KLÍČOVÁ SLOVA: ADOLESCENCE – RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ – PREVALENCE – OSOBNOSTNÍ CHARAKTERISTIKY – SURPS

Došlo do redakce: 20 / LISTOPAD / 2013

Přijato k tisku: 6 / BŘEZEN / 2014

Grantová podpora: Grantová podpora FF UP v rámci SGS/IGA (FF_2013_012).

Korespondenční adresa: Mgr. Ondřej SKOPAL / ondrej.skopal@upol.cz / Katedra psychologie, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 10, 771 80 Olomouc

● 1 ÚVOD

Dospívání, jako etapa vývoje mezi dětstvím a dospělostí, tvoří podmínky pro individualizaci jedince, kdy se jedinec potýká jednak s tělesnou a psychickou proměnou, jednak s poměrně vysokými nároky sociálního okolí na např. jeho morální vývoj, na schopnost vzdělávat se, na dodržování společenských norem, kulturních zvyklostí a dalších očekávání rodičů, pedagogů a různých institucí. Podmínkou zdravého vývoje v tomto období je vyváženost základních proměnných komplexního procesu růstu jedince v horizontu minulých, současných a budoucích perspektiv. Nároky na vstup do světa dospělých se zdají být čím dál tím složitější – např. zvyšující se doba vzdělávání a také vyšší sociální nároky pro úspěšné společenské zařazení mladých lidí, s čímž souvisí zvýšená míra stresu, se kterým se děti potýkají, a značné množství rizikových faktorů, např. pro vznik různých závislostí. Zaměříme-li se na rizikové chování v širším kontextu, je třeba chápat výzkumné a preventivní snahy jako cestu k ovlivňování a optimalizaci veřejného zdraví.

Jako rizikové chování lze označit takové chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost. Vzorce rizikového chování přitom považujeme za soubor fenoménů, jejichž existenci a důsledky je možné podrobit vědeckému zkoumání a které lze ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi (Širůčková, 2009).

Podle mezinárodní studie ESPAD (Csémy et al., 2012) uváděli respondenti v roce 2011 nejčastěji zkušenosti s užíváním konopných látek (42,3 %). V posledních 30 dnech užívalo marihuanu 14,6 % šestnáctiletých. Tabákové výrobky denně kouřilo v roce 2011 celkem 25,0 % šestnáctiletých, z nich bylo 8 % silných kuřáků (vykouřilo denně 11 a více cigaret). Alespoň jednou v životě kouřilo 75,0 % šestnáctiletých, kouření v posledních 30 dnech uvedlo 42,0 % studentů. Mezi chlapci bylo v roce 2011 celkem 27,0 % denních kuřáků, u dívek byla prevalence denního kouření 24,0 %. Nadměrné dávky alkoholu (5 a více sklenic při jedné příležitosti) více než 3krát v posledním měsíci konzumovalo 21,0 % studentů. Alkohol v životě pilo téměř 98,0 % dotázaných, přibližně 60,0 % (66,0 % chlapců a 50,0 % dívek) lze považovat za pravidelné konzumenty alkoholu (pili alkohol více než 20krát v životě). V posledních 30 dnech pilo alkohol 79,0 % dotázaných.

Vznik závislosti u adolescentů může být ovlivněn mnoha faktory. Vzhledem k tomu, že vývoj v období dospívání je velmi individuálním a specifickým procesem pro každého jedince, zaměřili jsme se v rámci studie především na osobnostní rysy adolescentů, které jsou do jisté míry po celý život neměnné a které ovlivňují například míru experimentování s návykovými látkami, a mohou být tak určitým prediktorem závažnosti budoucího rizikového nebo návykového chování u těchto jedinců.

● 2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA VÝZKUMU

Jednou z hlavních oblastí výzkumu, zaměřující se na individuální rozdíly při zkoumání rizikového chování, náchylnosti k návykovému chování a zneužívání návykových látek, je studium osobnosti. Nejen biologické a sociální proměnné, ale i samotné osobnostní charakteristiky jsou důležitým činitelem, který podmiňuje výskyt rizikových aktivit adolescentů. Prokázalo se, že více faktorů osobnosti je spojeno s rizikem výskytu např. poruch spojených s návykovým chováním (Caspi et al., 1996). Vztahy mezi těmito dimenzemi osobnosti a návykovým chováním jsou zprostředkovány odlišnými způsoby posílení. Bylo prokázáno, že neurotické povahové rysy (úzkost, depresivní tendence) jsou spojeny s pitím alkoholu u jedinců s převažujícím negativním afektem, u kterých je proces negativního posílení uváděn jako hlavní motivace pro užití alkoholu a jiných návykových látek (Cormeau et al., 2001). Další výzkumy poukazují na odlišné motivy při užití alkoholu a problémů spojených s konzumací alkoholu u jedinců úzkostných a jedinců depresivních ze vzorku mladé populace (Grant et al., 2007). V rámci zneužívání návykových látek na základě negativního posílení určují specifické aspekty neurotické osobnosti formu negativního posílení, která vychází z užívání těchto látek. Například jedinci trpící nadměrnou úzkostí užívají zvýšené dávky alkoholu (Stewart et al., 1995).

V rámci výzkumných snah jsme se zaměřili na konkrétní osobnostní rysy, které mají prokazatelný vliv na výskyt rizikového chování. Jsou jimi především: negativní myšlení, přecitlivělost, impulzivita a vyhledávání vzrušení, které jsme zkoumali pomocí psychodiagnostické metody „Substance Use Risk Profile Scale“ (SURPS), jež je podle svých autorek jedinou ucelenou metodou, která umožňuje měřit výše uvedené osobnostní rysy vztahující se k rizikovému chování. Dotazník vychází z teorie dvojího původu užívání a zneužívání legálních a nelegálních drog – pozitivní posílení ve formě požitkářských a hédonických účinků a negativní posílení ve formě odstranění negativních psychických, fyzických a sociálních problémů a stavů, které užívání a zneužívání drog přináší. Conrod et al. (2008, p. 1042) to vystihují takto: „*Faktory osobnosti, jako jsou úzkostné a / nebo depresivní tendence, impulzivita, závislost na odměně, vyhledávání vzrušení, jsou spojeny s přehnanými a problematickými vzorci užívání, dále s užitím návykových látek spojených s nebezpečným chováním a náchylností k odlišným typům posílení (incentiva na základě pozitivního posílení, nebo naopak negativního posílení) přes alkoholový abúzus až po další návykové látky*“. Českou standardizaci metody SURPS a převod norem do našeho prostředí provedl Dolejš v roce 2010 na více než 5 tisících respondentů ve věku 11–16 let.

Tabulka 1 / Table 1

Charakteristika výběrového souboru dle pohlaví, věku, typu školy a školního ročníku
Characteristics of the sample according to gender, age, school type, and grade

	Celkem	836
Pohlaví	<i>Chlapci</i>	421 (50,4 %)
	<i>Dívky</i>	415 (49,6 %)
Věkové kohorty	<i>13letí</i>	45 (5,4 %)
	<i>14letí</i>	367 (43,9 %)
	<i>15letí</i>	363 (43,4 %)
	<i>16letí</i>	60 (7,3 %)
Typ školy	<i>ZŠ</i>	578 (69,1 %)
	<i>Víceletá gymnázia</i>	258 (30,9 %)
Školní ročník	<i>8. ročník</i>	430 (51,4 %)
	<i>9. ročník</i>	406 (48,6 %)

● 3 POPIS ZÁKLADNÍHO A VÝBĚROVÉHO SOUBORU

Sběr dat probíhal formou skupinové administrace v náhodně vybraných základních školách a víceletých gymnáziích. Před samotnou administrací testové baterie předcházela domluva s vedením školského zařízení a vyřízení všech potřebných náležitostí (např. informovaný souhlas zákonných zástupců). V rámci naší studie jsme se zaměřili na žáky a žákyňe 8. a 9. ročníků základních škol a na tercií a kvartu víceletých gymnázií působících v Olomouckém, Zlínském, Moravskoslezském a Jihomoravském kraji. Aby výběr souboru byl co nejvíce reprezentativní, použili jsme metodu stratifikovaného výběru (náhodný výběr podle kritéria poměrového počtu žáků v daných krajích). V České republice dochází do sledovaných školních ročníků 168 tisíc chlapců a dívek, přičemž ve sledovaných krajích 58 tisíc (34,5 %). Administrace testové baterie proběhla v 15 základních školách a v 5 víceletých gymnáziích – celkem bylo otestováno 421 chlapců a 415 dívek. Ze sledované populace se jedná o 1,4 % dívek a chlapců. *Tabulka 1* ukazuje rozdělení výběrového souboru dle pohlaví, věku, navštěvovaného školního ročníku a typu školy.

● 4 METODOLOGIE – HLAVNÍ METODY SBĚRU DAT

Použitá testová baterie se skládala ze dvou dotazníkových nástrojů: a) škály osobnostních rysů představujících riziko z hlediska užívání návykových látek – SURPS (Conrod & Woicik, 2002; Dolejš, 2010); b) dotazníku zaměřujícího se na rizikové chování u adolescentů, který jsme sestavili pro účely studie.

Screeningová metoda SURPS je nástroj založený na kauzální typologii osobnosti. Její škály se snaží vysvětlit možné příčiny rizikového chování – zejména užívání návykových látek. V minulosti byla využita ve výzkumu dospě-

lých závislých žen (Conrod et al., 2000), uvězněných závislých žen (Brunelle et al., 2009), žáků (Conrod et al., 2008) a studentů (Conrod et al., 2008). Do českého prostředí převedl tuto metodu a populační normy vytvořil Dolejš (2010). Škála má 4 dimenze (faktory) a každá z nich od 5 do 7 otázek. Dohromady má škála 23 otázek. Respondent vyjadřuje míru svého souhlasu pomocí volby z těchto možností: rozhodně nesouhlasím, nesouhlasím, souhlasím, rozhodně souhlasím. Administrace testu trvá přibližně 10 minut. SURPS je nástrojem k diagnostikování čtyř osobnostních rysů: a) negativního myšlení, b) přecitlivělosti, c) impulzivita, d) vyhledávání vzrušení. Testové položky jsou převzaty z několika již v praxi využívaných metod (in Conrod et al., 2000):

- Faktor „H“ (negativní myšlení) se skládá ze dvou položek z dotazníku BHS: The Beck Hopelessness Scale (Beck et al., 1974), ze tří položek ze SES: The Self-Esteem Scale (Rosenberg, 1965) a tří položek ze STAI-T: The Trait Subscale from The Trait State-Trait Anxiety Inventory (Spielberger et al., 1983).
- Faktor „AS“ (přecitlivělost) byl přejat z pěti položek z ASI: The Anxiety Sensitivity Index (Peterson & Reiss, 1992) a jedné položky subškály z CCL: The Cognition checklist (Beck et al., 1987).
- Faktor „IMP“ (impulsivita) byl přejat z pěti položek ze škály Impulzivita I-7 a dvou položek ze subškály posuzující nepřátelství a přívětivost z NEO-FFI: The NEO-Five Factor Inventory (Costa & McCrae, 1992).
- Faktor „SS“ (vyhledávání vzrušení) byl přejat ze čtyř položek z SS Scale (Zuckerman, 1994) a dvou položek ze stupnice odváženosti z I-7: The Impulsiveness and Venturesomeness Scale (Eysenck & Eysenck, 1978).

Druhý, námi vytvořený, dotazník (Skopal & Dolejš, 2011), zaměřující se na některé formy rizikového chování, vychází z dotazníkových studií ESPAD – The European

School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (Csémy, Chomynová et al., 2008), Školní dotazníková studie o návykových látkách, rizikovém chování a volnočasových aktivitách (Vacek et al., 2008), Školní dotazníková studie o návykových látkách, dalších formách rizikového chování a pilotní studie o užívání těkavých látek na základních školách praktických (Lepík et al., 2010). Otázky týkající se rizikového chování jsou tedy ve své podstatě téměř totožné s otázkami těchto dřívějších studií. Dotazník obsahoval 29 otázek, z nichž velká část zahrnuje podotázky k určité proměnné, respektive k tématu – školní problémy, kapesné, redukce váhy, prevalence (celoživotní, roční a měsíční) užívání tabáku, alkoholických nápojů a nealkoholických drog, trestně-právní znalost, šikanování, hostilní chování, delikvence. Vytvořený dotazník splňoval několik základních kritérií – např. musel být pro žáky srozumitelný a jednoduchý k vyplnění.

Čas potřebný k instruktáži a samotné administraci testové baterie byl zhruba 30 minut, a proto nezabral sběr dat v dané třídě více než jednu vyučovací hodinu. Před samotnou realizací administrace dotazníků bylo provedeno pilotní testování na skupině žáků dvou tříd vybrané ZŠ za účelem sledování chování respondentů, typů dotazů k jednotlivým položkám, času potřebného k administraci a standardizaci zadávání testové baterie. Míra reliability získaných dat se dá odhadnout např. na základě konzistence odpovědí na dvě obdobné otázky v rámci téhož měření. Základním předpokladem k získání pravdivých a platných údajů je vzhledem k citlivé povaze sledovaných dat především získání si důvěry žáků. Proto byla data sbírána anonymně a bez přímé účasti učitele ve třídě. Etickým předpokladem při získávání informací od žáků základních škol byl také informovaný souhlas zákonných zástupců a respondentů samotných, aby nedošlo k jakémukoli poškození v důsledku účasti na výzkumu.

Všechny zodpovězené dotazníky jsme poté převedli do elektronické podoby ve formátu xls (Microsoft Excel), který jsme dále využili pro základní čištění a úpravu dat do finální podoby. V rámci převodu dat jsme z naší studie vyřadili ty dotazníky, které z různých důvodů nebylo možné zahrnout do vyhodnocování (např. nezodpovězení podstatné části dotazníku o rizikovém chování, neúplné vyplnění škály SURPS, zjevně nepravdivě vyplněné dotazníky nebo celkově odbytě vyplněné apod.).

Analýza dat probíhala pomocí statistického softwaru SPSS 17 a Statistica 8. Mezi počáteční analýzy patřily testy normality, přičemž škála SURPS a výsledky z dotazníku o rizikovém chování ve většině případů nevykazovaly znaky normálního rozložení dat. Z toho důvodu jsme využívali pro analýzu neparametrické statistické testy. Podle výsledků testů nebylo zapotřebí ani u jedné ze zkoumaných veličin zasahovat do dat. Poté jsme postupovali za pomoci Pearsonových a Cohenových korelací a neparametrických testů průměrů.

Tabulka 2 / Table 2

Porovnání Cronbach alfa
Cronbach's alpha comparisons

Výzkumné studie	H	AS	IMP	SS
Skopal (2011)	0,60	0,65	0,59	0,63
Dolejš (2010)	0,57	0,64	0,41	0,60
Conrod, Woicik (2002)	0,76	0,67	0,68	0,66

Cronbachova alfa nabývá hodnot 0 až 1. Krajní hodnota 0 znamená, že jednotlivé subukazatele jsou vzájemně absolutně nekorelované, naopak opačná krajní hodnota 1 znamená, že jednotlivé subukazatele jsou vzájemně absolutně korelované (Hrach, Mihola, 2006). H – negativní myšlení; AS – přecitlivělost; IMP – impulzivita, SS – vyhledávání vzrušení.

The value of Cronbach's alpha varies from 0 to 1. The extreme value of 0 means that the sub-indicators are in absolutely no correlation, while the opposite extreme value of 1 suggests that the sub-indicators are in absolute correlation (Hrach, Mihola, 2006). H – hopelessness; AS – anxiety sensitivity; IMP – impulsivity, SS – sensation seeking.

Dále jsme se zabývali analýzou konzistentnosti odpovědí ve škále SURPS v porovnání se studii, které metodu v minulosti také použily. Jde především o výsledky samotných autorů metody SURPS (Conrod, Woicik, 2002; Dolejš, 2010). K zjištění spolehlivosti a konzistence metody jsme použili koeficient Cronbachova alfa (α) jakožto součásti metodologie analýzy položek (item analysis), který je také nazýván koeficientem spolehlivosti (reliability) či koeficientem konzistence (consistency). Tabulka 2 názorně ukazuje poměrně vysoké hodnoty, které dokládají relativně vysokou reliability našeho výzkumu, a zároveň potvrzuje vysokou shodu s předešlými studii, zvláště u faktorů AS (přecitlivělost) a SS (vyhledávání vzrušení), které vykazují téměř totožné hodnoty na dvě desetinná místa.

Tabulka 3 podrobně porovnává stěžejní studie, které použily metodu SURPS – u každé studie uvádíme základní charakteristiky výzkumných souborů (celkový počet respondentů, poměr chlapců a dívek, průměrný věk) a výsledky v jednotlivých škálách osobnostních rysů. Souhrnně můžeme konstatovat, že naše dotazníkové šetření v podstatě potvrzuje výsledky předešlých studií, především v průměrných hodnotách hrubých skóru ve všech čtyřech osobnostních faktorech, i co se týče směrodatných odchylek u každé z těchto čtyř dimenzí. Rozdílnost některých údajů můžeme přisuzovat např. demografickým (také geografickým) souvislostem jednotlivých studií – respondenti z Velké Británie mohou mít obecně jiný osobnostní profil než respondenti v České republice. Avšak porovnáme-li naše výsledky pouze v rámci českého prostředí – opět se studii Dolejše (2010), tak můžeme pozorovat velmi podobné hodnoty ve všech souvislostech, tudíž i optimisticky konstatovat potvrzení populačních norem, které byly vytvořeny.

Tabulka 3 / Table 3

Porovnání několika výzkumných studií u dotazníku SURPS
Comparison of several research studies using the SURPS questionnaire

Výzkumné studie	I/F	H	AS	IMP	SS
Studie 1	M	14,2	11,1	13,0	16,2
Skopal (2011)	SD	3,5	2,9	2,6	3,4
N = 836	H				
CH/D = 421/415	AS	.15*			
Věk M/SD: 14,5/ +- 0,713	IMP	.11*	.18*		
	SS	-0,06	-.15*	.26*	
	I/F	H	AS	IMP	SS
Studie 2	M	14,1	11,8	13,3	16,3
Dolejš (2010)	SD	3,1	2,8	2,0	3,3
N = 5 062	H	-			
CH/D = 2 449/2 613	AS	.08*	-		
Věk M/SD: 13,2/ +- 1,3	IMP	.06*	.21*	-	
	SS	-.08*	-.13*	.31*	-
	I/F	H	AS	IMP	SS
Studie 3	M	15,7	14,0	10,0	11,4
Conrod a kol. (2006)	SD	1,0	3,8	2,9	3,6
N = 4234	H				
CH/D = 2052/2182	AS	.20*	-	-	-
Věk M/SD: 15,7/ +- 1,0	IMP	.09*	.27*	-	-
	SS	-.20*	.05*	.31*	-

Poznámka: „I/F“ – index/faktor; „H“ – negativní myšlení; „AS“ – přecitlivělost; „IMP“ – impulzivita; „SS“ – vyhledávání vzrušení; „*“ – signifikantní na 0,01., M – medián, SD – směrodatná odchylka.

Note: „I/F“ – index/factor; „H“ – hopelessness; „AS“ – anxiety sensitivity; „IMP“ – impulsivity; „SS“ – sensation seeking; „*“ – significant at 0.01., M – median, SD – standard deviation.

● 5 VÝSLEDKY

Prezentované výsledky vycházejí ze základního předpokladu, že určité osobnostní rysy mohou být prediktorem rizikového chování u adolescentů. Sledovali jsme vzájemné vztahy mezi čtyřmi osobnostními rysy (SURPS): a) negativního myšlení; b) přecitlivělosti; c) impulzivitu; d) vyhledávání vzrušení a vybranými formami rizikového chování: abúzu alkoholu, tabáku, nealkoholických drog; hostilního chování; šikánování; delikventního chování. Také jsme se tedy zabývali samotnou prevalencí užívání návykových látek – především těch, které jsou mezi českou mládeží nejrozšířenější – alkoholu, tabáku a marihuany.

Následující (první) podkapitola věnující se výsledkům studie sleduje právě prevalenci užívání těchto látek u výzkumného souboru respondentů.

● 5 / 1 Prevalence užívání návykových látek

Kouření tabáku – v rámci celoživotní prevalence má zkušenost s tabákovými výrobky více než 62,0 % respondentů. Mezi 8. a 9. ročníkem lze sledovat zhruba 10,0 % nárůst týkající se zkušenosti s kouřením. Také s narůstajícím věkem

respondentů strmě stoupá celoživotní prevalence kouření tabáku. Dále můžeme pozorovat vyšší celoživotní prevalence kouření tabáku u dívek, především ve skupině respondentů, kteří během svého života vykouřili 10 a více cigaret (23,6 % chlapců a 28,7 % dívek).

Celkově 13,0 % chlapců a dívek je pravidelnými kuřáky (min. 5 cigaret denně vykouří 112 respondentů ze 723 dotázaných). V rámci skupiny kuřáků na denní průměr chlapci (kuřáci) vykouří více cigaret než dívky (kuřačky). 75,0 % respondentů za posledních 30 dnů neužilo tabákové výrobky vůbec; 11,5 % dotázaných kouřilo nepravidelně (méně než 5 cigaret denně). Opět jsme zaznamenali zvyšování měsíční (a denní) prevalence kouření cigaret s narůstajícím věkem. Z výsledků dále vyplývá, že 16,7 % šestnáctiletých denně vykouří alespoň 5 cigaret. To může znamenat např. kouření po cestě do školy (před zahájením výuky) a kouření po ukončení školní výuky v rámci vrstevnických skupin, se spolužáky.

Zkušenost s alkoholem – zhruba 92,0 % všech respondentů během svého života užilo minimálně 1 alkoholický nápoj (1 skleničku). Obecně lze konstatovat, že chlapci

mají větší a častější zkušenost s užíváním alkoholu – ve skupině respondentů, kteří během svého života užili alkohol 40- a vícekrát, převyšují chlapci nad dívkami téměř o dvojnásobek.

V měřítku roční prevalence užili chlapci alkohol vícekrát než dívky (40krát a více – 5,2 % chlapců a 2,2 % dívek). Pouze 19,5 % všech respondentů v uplynulém roce nepilo alkohol vůbec. Za posledních 30 dní užilo alkoholické nápoje 56,5 % chlapců a dívek. Opět u chlapců můžeme sledovat větší míru pití alkoholu než u dívek. 43,5 % ze všech respondentů v posledních 30 dnech nepilo alkohol vůbec.

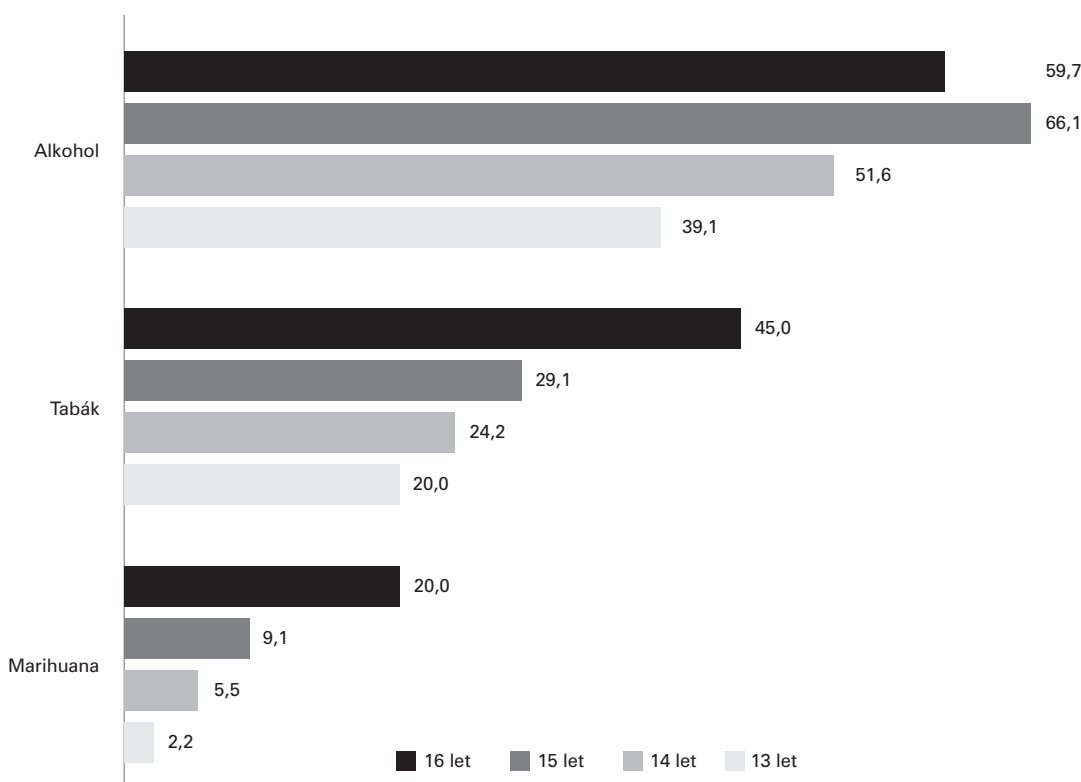
Ze získaných dat jsme zjistili, že 40,0 % všech dotázaných mělo v průběhu života alespoň jednu zkušenost s pocitem subjektivní opilosti (otázka: „*Kolikrát (pokud vůbec) jsi byl/a opilý/á tak, že jsi měl/a problémy s chůzí, s mluvením, zvracel/a jsi nebo sis nepamatoval/a, co se stalo?*“). Zhruba 27,3 % všech respondentů se setkala v posledním roce jednou a vícekrát s pocitem opilosti (kdy měli potíže s chůzí, mluvením atd.) a 11,7 % dotázaných uvedlo, že tyto problémy s opilostí měli minimálně jednou během posledních 30 dnů. To znamená, že více než jedna desetina dotázaných adolescentů se opije alespoň jednou během měsíce. Bez výraznějších rozdílů mezi chlapci a dívkami.

Z nelegálních drog adolescenti nejčastěji užívají především konopné látky (tj. marihuanu nebo hašiš). Celkem 23,2 % všech respondentů má alespoň jednu zkušenost s marihuanou. Rozdíly celoživotní prevalence užívání mari-

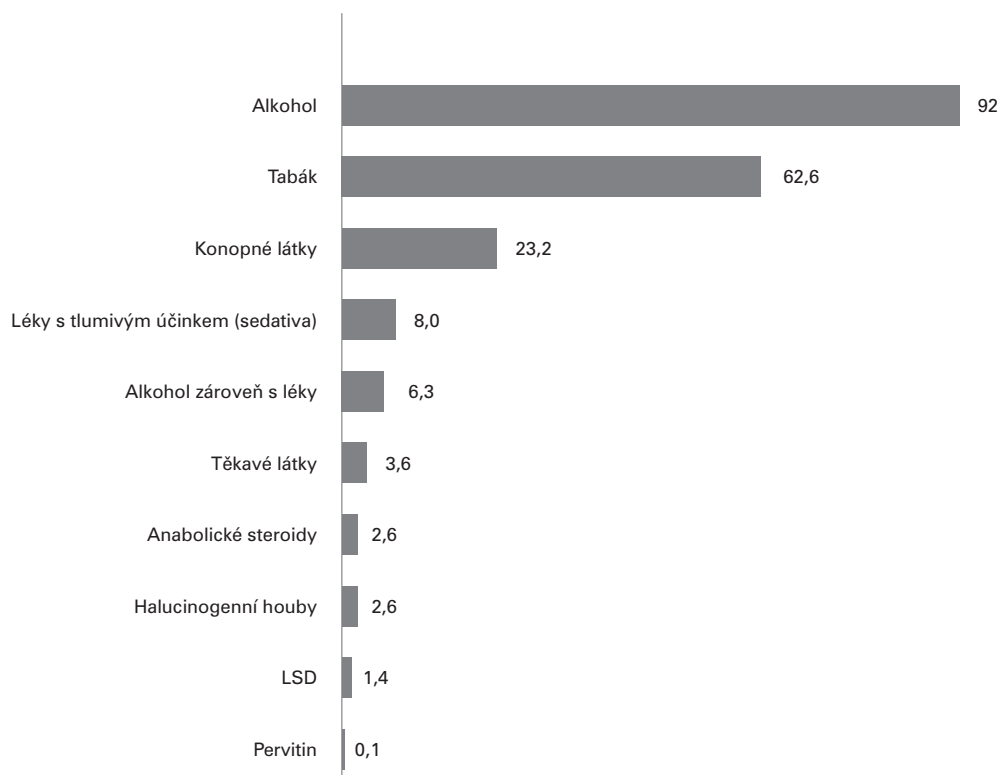
huany mezi chlapci a dívkami nejsou tak výrazné. S narůstajícím věkem se také zvyšuje prevalence užívání – největší rozdíl pozorujeme mezi 15. a 16. rokem života. Ze skupiny šestnáctiletých to je již 42,7 % dotázaných, kteří měli alespoň jednu zkušenost s marihuanou. V měřítku užívání marihuany během posledního roku převyšují dívky zhruba o 3,0 % nad chlapci a mezi 8. a 9. ročníkem sledujeme 8,0 % nárůstu užívání marihuany během posledního roku. Během posledního měsíce zhruba 8,0 % dotázaných užilo marihuanu.

Následující graf znázorňuje hodnoty (v procentech) týkající se měsíční prevalence užívání alkoholu, tabáku a konopných látek u jednotlivých věkových skupin respondentů (graf 1). Pokles užívání alkoholu mezi 15. a 16. rokem života můžeme připsat pravděpodobně chybě v měření – v rámci skupiny šestnáctiletých bylo v rámci studie dotázáno 60 respondentů, zatímco patnáctiletých bylo dotázáno celkem 363 respondentů. Jiné možné interpretace tohoto poklesu vnímáme jako spekulativní nebo přinejmenším nejisté vzhledem k charakteru dotazování.

Pomocí dotazníku jsme zjistili také celoživotní prevalence užívání dalších látek (graf 2). Zhruba 8,0 % respondentů alespoň jednou v životě užilo léky na uklidnění nebo sedativa bez doporučení lékaře. Pouze jeden ze všech 836 dotázaných uvedl zkušenost s pervitinem. Celkem 1,4 % dotázaných uvedlo zkušenost s LSD, 2,6 % uvedlo zkušenost s halucinogenními houbami a stejný počet dotázaných užil anabolických steroidů, dále 6,3 % respondentů užilo alkohol

Graf 1 / Graph 1
Měsíční prevalence užití nejčastěji užívaných návykových látek (v procentech)
Past-month prevalence of the most commonly used substances (%)

Graf 2 / Graph 2

Celoživotní prevalence užívání návykových látek (v procentech)
Lifetime prevalence of substance use (%)

zároveň s léky a 3,6 % dotázaných uvedlo zkušenost s čicháním toluenu či jiného rozpouštědla.

● 5 / 2 Osobnostní rysy a rizikové chování u adolescentů

Užívání tabákových výrobků – pro posuzování vztahu denního kouření s osobnostními rysy byli respondenti rozděleni do dvou skupin podle počtu cigaret, které průměrně vykouří během jednoho dne. Jak už jsme popsali – jako pravidelné kuřáky jsme označili ty, kteří vykouří min. 5 cigaret denně.

Výsledky studie poukazují na rozdíly mezi skupinou respondentů, kteří nejsou pravidelnými kuřáky (méně než 5 cigaret denně = Ne), a těmi, kteří pravidelnými kuřáky jsou (denně 5 a více cigaret = Ano). U této skupiny pozorujeme nejvyšší rozdíl u negativního myšlení, kde sledovaný vztah je signifikantní na $p < .001$; Cohen $d = .72$ a Pearson korelace $r = .34$. Významný vztah vnímáme i mezi vyhledáváním vzrušení a kouřením, přičemž tento vztah je signifikantní na $p < .001$; Cohen $d = .38$ a Pearson korelace $r = .19$. Třetí statisticky významný vztah je s faktorem impulzivity, kde dosáhl Cohen $d = 0,50$ a Pearson korelace $r = 0,24$.

Žáci a žákyňe byli rozděleni do dalších dvou skupin podle užívání tabákových výrobků během života. Statisticky významný vztah mezi celoživotní prevalencí tabáku, impulzivitou a vyhledáváním vzrušení je na hladině $p < .001$ a u faktoru negativní myšlení na hladině $p < .05$; u faktoru

vyhledávání vzrušení je Cohen $d = .51$ a Pearson $r = .25$; u impulzivity je Cohen $d = .36$ a Pearson $r = .18$.

Užívání alkoholu – respondenti byli rozděleni do dvou skupin – dle celoživotního užívání alkoholu (neužil/užil min. 1 alkoholický nápoj). Jen 8,0 % žáků a žákyň neuzili během dosavadního života žádný alkohol; přičemž celoživotní prevalence alkoholu má statisticky významný vztah s osobnostními rysy – vyhledávání vzrušení ($p < .001$) a impulzivita ($p < .005$); nejvyššího rozdílu dosáhly skupiny ve vyhledávání vzrušení, a to o 2,27 hrubého bodu a Cohenovo $d = .66$ a Pearsonovo $r = .31$. Dále jsme porovnávali dotázané dle užívání alkoholu během posledních 30 dnů (užití jednou a vícekrát). Byl nalezen statisticky významný vztah ($p < .001$) u faktorů impulzivita a vyhledávání vzrušení. Na nižší hladině významnosti ($p < .05$) byl nalezen u faktoru přecitlivělost. U vyhledávání vzrušení dosáhlo Cohenovo $d = .51$ a Pearsonovo $r = .25$.

Dále byli respondenti rozděleni do dvou skupin podle frekvence opilosti (problémy s chůzí, s mluvením atd.) za posledních 30 dnů (jednou a vícekrát). Kladný vztah byl nalezen u faktoru impulzivita na hladině $p < .005$ a u faktoru vyhledávání vzrušení na hladině $p < .001$; impulzivitu má Cohen $d = .33$ a Pearson $r = .16$; vyhledávání vzrušení má Cohen $d = .70$ a Pearson $r = .33$.

Užívání marihuany – respondenti byli rozděleni do dvou skupin podle užívání marihuany za posledních 30 dnů. Měsíční prevalence užívání marihuany je 8,0 % u všech dotá-

Tabulka 4 / Table 4

Naměřené hodnoty SURPS v souvislosti s prevalencí užití tabáku, alkoholu, marihuany a opilostí
SURPS measures for the prevalence of the use of tobacco, alcohol, and marijuana, and drunkenness

		M	SD	Sig. (2-tailed)	M	SD	Sig. (2-tailed)	M	SD	Sig. (2-tailed)	M	SD	Sig. (2-tailed)
Tabák (min. 5 cigaret denně)	ANO	15,51	3,66	0,001	11,43	3,17	0,221	13,87	2,77	0,001	17,25	3,11	0,001
	NE	13,98	3,37		11,07	2,79		12,84	2,48		16,02	3,42	
Alkohol (posledních 30 dnů)	ANO	14,36	3,63	0,093	10,92	2,88	0,027	13,22	2,51	0,001	16,93	3,31	0,001
	NE	13,96	3,19		11,36	2,77		12,65	2,56		15,24	3,29	
Opilost (posledních 30 dnů)	ANO	14,78	3,54	0,089	11,12	3,39	0,996	13,76	2,84	0,002	18,16	2,94	0,001
	NE	14,12	3,43		11,12	2,78		12,88	2,49		15,95	3,38	
Marihuana (posledních 30 dnů)	ANO	15,39	3,98	0,003	11,12	3,30	0,994	13,97	2,91	0,001	18,02	3,17	0,001
	NE	14,09	3,38		11,12	2,80		12,89	2,49		16,02	3,37	
Faktory		Negativní myšlení			Přecitlivělost			Impulzivita			Vyhledávání vzrušení		

Poznámka: M – medián, SD – směrodatná odchylka, Sig.(2-tailed) – hladina signifikantnosti.

zaných dívek a chlapců. Významné vztahy byly nalezeny u faktorů: negativní myšlení (Cohen $d = .35$, Pearson $r = .17$), impulzivita (Cohen $d = .40$, Pearson $r = .20$) a vyhledávání vzrušení (Cohen $d = .61$, Pearson $r = .30$) na hladině významnosti $p < .005$.

Výše uvedené statisticky významné vztahy mezi užíváním vybraných návykových látek a popsány osobnostními rysy SURPS názorně ukazuje souhrnná *tabulka 4*.

● 6 DISKUZE

Při technických, výzkumných a dalších aktivitách realizovaného projektu jsme nebyli konfrontováni s událostmi nebo informacemi, které by zásadním způsobem ovlivnily jeho realizaci nebo námi prezentované výsledky. Naší snahou bylo provést šetření v rámci druhého pololetí školního roku 2011, aby byla zachována určitá kontinuita v administraci a také abychom mohli vycházet z jednoho statistického zdroje dat. Plán projektu počítal s celkovým počtem 1 000 respondentů, přičemž jsme si byli vědomi, že žáci ve věku 13 a 16 let budou okrajovými skupinami. Pro ekonomickou a logistickou únosnost celého šetření jsme museli zvolit taktiku 2 tříd z každého školského zařízení (tj. jedna 8. a jedna 9. třída na každé ZŠ nebo tercie a kvarta na víceletých gymnáziích). S překážkou, se kterou jsme při plánování studie také počítali, byla případná neochota školských zařízení a žáků, respektive zákonných zástupců, s námi spolupracovat, protože neměli žádnou povinnost se výzkumu zúčastnit. Využili jsme dva způsoby, které měly tento jev pozitivně ovlivnit a motivovat respondenty k účasti: a) o několik procent jsme předimenzovali počet oslovených škol, b) poskytovali jsme přesné a dostačující informace o projektu prostřednictvím různých informačních kanálů (dopis, e-mail, telefonická komunikace). I přesto výzkum zaznamenal určité procento odmítnutí ze strany školských zařízení

a také ze strany zákonných zástupců, kterými jsme se však už dále nezabývali.

Dotazník o prevalenci rizikového chování byl v testové baterii důležitou součástí, která nám umožnila analyzovat vzájemný vztah s osobnostními rysy diagnostikované metodou SURPS. Při provádění korelační analýzy škály osobnostních rysů jsme došli k výsledkům velice podobným těm, které uvádí Dolejš (2010) ve své publikaci o populačních normách a české standardizaci metody SURPS pomocí korelačního koeficientu Cronbachova alfa. Vztahy mezi všemi faktory (negativní myšlení, přecitlivělost, impulzivita, vyhledávání vzrušení) v naší a v Dolejšově studii se liší maximálně o $\pm .03$ korelačního bodu. Dílčí přínos pozorujeme tedy v samotném potvrzení vnitřní reliability v některých měřených faktorech SURPS.

Výsledky studie nám umožňují konstatovat, že s narůstajícím věkem respondentů stoupá i užívání návykových látek, jako je alkohol, tabák a marihuana, což je očekávané zjištění. Jako poměrně překvapivé vnímáme zjištění, že kouření tabákových výrobků je více rozšířeno u dívek, avšak množství vykouřených cigaret u chlapců (kuřáků) je vyšší než u dívek (kuřáček). Výsledky týkající se užívání alkoholu ukazují, že u chlapců je pití alkoholických nápojů častější než u dívek. Nalezli jsme statisticky významné vztahy mezi určitými formami rizikového chování a osobnostními rysy představujícími riziko výskytu tohoto chování. Např. kouření tabákových výrobků souvisí s vyššími hodnotami na škálách negativní myšlení, impulzivita a vyhledávání vzrušení. Dále jsme identifikovali vztah měsíční prevalence užívání alkoholu a osobnostními rysy přecitlivělost, impulzivita a vyhledávání vzrušení.

Výsledky také potvrzují zjištění Woicika et al. (2009), že např. užívání alkoholu přímo souvisí s osobnostním rysem přecitlivělost. Dále se nám povedlo potvrdit zjištění ko-

lektivu autorů Stewart, Samoluk a MacDonald (1999), že existuje negativní vztah rysu přecitlivělosti s užíváním marihuany u adolescentů. Autoři uvádějí možnou domněnku, že jedinci s vysokým skórem na AS se vyhýbají marihuaně kvůli strachu z pocitů, které indukují.

Výsledky musíme také zohlednit vzhledem k aktuálním trendům a územní specifičnosti jednotlivých regionů v České republice. Na závěr diskuze můžeme konstatovat, že zjištěná prevalence uvedených forem rizikového chování ukazuje na potřebu podpory rozvoje zdravého životního stylu (zejm. nabídku pozitivních alternativ pro trávení volného času).

Závěrem diskuze můžeme tedy shrnout hlavní přínosy studie, kterými jsou a) posílení metody SURPS – její metodologické komponenty, potvrzení vnitřní konzistentnosti jednotlivých dimenzí (i položek) a jejich vzájemných vztahů; b) dále také ověření již získaných dat ze standardizace – potvrzení populačních norem pro danou věkovou kohortu; c) potvrzení efektivní využitelnosti SURPS při screeningu – ověření, zda opravdu měří ty osobnostní charakteristiky, které vedou či mohou vést k různým formám rizikového chování; d) zjištění aktuálního stavu prevalence některých forem rizikového chování v několika krajích a u reprezentativního vzorku.

Další vědecké bádání v oblasti osobnostních rysů adolescentů, které mají vliv na výskyt rizikových aktivit, vnímáme jako důležitou součást procesu zlepšování situace v problematice, např. vývojem dalších efektivních psychodiagnostických nástrojů zaměřených na vyhledávání a identifikaci rizikových jedinců a také zkvalitňováním nabízených programů primární prevence podle aktuálních Standardů odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování (Pavlas Martanová et al., 2012). Dalšími kroky v rámci našeho výzkumného zájmu je již probíhající rešerše a analýza dalších dotazníkových nástrojů zaměřených na osobnostní charakteristiky adolescentů s možností využití v rámci screeningu rizikového chování s cílem vyvinout kvalitní, na administraci jednoduchý a pro žáky dostatečně srozumitelný dotazníkový nástroj – novou screeningovou metodu pro diagnostiku rizikového chování a rizikových osobnostních faktorů u mládeže v českých podmínkách, která by mohla být další možností volby při screeningu rizikového chování.

● 7 ZÁVĚRY

Na výzkumné rovině můžeme v České republice v posledních letech pozorovat pozitivní trend v realizaci metodologicky, technicky a teoreticky kvalitně připravených výzkumných projektů s mezinárodní spoluprací, především v rámci programu Unplugged: The Effect of the School-Based Unplugged Preventive Intervention on Tobacco Use in the Czech Republic (Miovský, M. et al., 2012); Sex Specific Trajectories in Cigarette Smoking Behaviors

among Students Participating in the Unplugged School-based Randomized Control Trial for Substance Use Prevention (Gabrhelík, R. et al., 2012); dále pak mezinárodní studie ESPAD (Csémy et al., 2012), HBSC (Csémy et al., 2004), Efektivní včasná diagnostika rizikového chování adolescentů (Dolejš, 2010) a další studie, které přinášejí řadu poznatků využitelných v konceptech primární prevence, ale také v konstruktech rizikového chování v teorii a praxi.

Screeningová metoda SURPS je jedním z prvních nástrojů, které nabízejí rychlou, jednoduchou a relativně kvalitní depistáž jedinců, u nichž se vyskytují rizikové formy chování, nebo se jejich výskyt v budoucnu předpokládá, a na něž by měly být zaměřeny intervenčně-preventivní programy, jako je např. Preventure (Conrod et al., 2008). Výsledky korelačních studií poukazují na statisticky významné vztahy mezi faktory SURPS a problematickým pitím, frekvencí užívání alkoholických nápojů (Conrod et al., 2008).

Výsledky potvrzují zjištění Woicika et al. (2009), že např. užívání alkoholu přímo souvisí s osobnostním rysem přecitlivělost. V rámci naší studie jsme se také zabývali samotnou prevalencí užívání alkoholu, tabáku a konopných látek. Z výsledků např. vyplývá, že celoživotní prevalence kouření tabáku je 62,0 % u respondentů ve věku 13–16 let. Celkově 13,0 % dotázaných je pravidelnými kuřáky. Z vyhodnocených dat také vyplývá, že užívání a zneužívání tabáku, alkoholu a marihuany vždy signifikantně souvisí s faktorem vyhledávání vzrušení.

Zjištění týkající se vztahu určitých osobnostních rysů a rizikovosti v chování adolescentů tak nabízí možnou cestu primárněpreventivních programů s ohledem na posílení pozitivních rysů osobnosti, především pomocí metodiky Preventure (Maierová et al., 2012).

Role autorů:

Mgr. Ondřej Skopal – první autor článku a výzkumné studie, která vznikla v rámci diplomové práce s názvem „Vztah osobnostních charakteristik adolescentů s různými formami rizikového chování“ a projektu s grantovou podporou FF UP v rámci SGS/IGA (FF_2013_012) pod názvem „Analýza psychodiagnostických nástrojů identifikujících osobnostní rysy související s rizikovým chováním adolescentů“ – hlavní řešitel, autor teoretické části, interpretace dat, závěrů a finální podoby celého článku, navrhl počáteční podobu rukopisu, provedl rešerši literatury a shrnutí souvisejících prací.

PhDr. Martin Dolejš, Ph.D. – druhý autor článku a výzkumné studie, vedoucí diplomové práce s názvem „Vztah osobnostních charakteristik adolescentů s různými formami rizikového chování“ (Skopal, 2012), spoluřešitel projektu „Analýza psychodiagnostických nástrojů identifikujících osobnostní rysy související s rizikovým chováním adolescentů“, navrhl studii a její design, provedl statistické analýzy a podílel se na interpretaci dat a přípravě manuskriptu.

Oba autoři přispěli ke vzniku článku a schválili konečnou podobu manuskriptu.

Konflikt zájmů: bez konfliktu zájmů.

The role of the authors:

Ondřej Skopal – the first author of the article and the research study, which was conducted as part of his master's thesis entitled "The Relationship between Personality Characteristics of Adolescents and Various Forms of Risky Behaviour" and a project supported by the Philosophical Faculty of Palacky University as part of grant SGS/IGA (FF_2013_012), entitled "The Analysis of Psychodiagnostic Tools Identifying Personality Traits Related To Risk-taking Behaviour of Adolescents", in which he was the principal investigator. He drew up the theoretical part, interpreted the data, articulated the conclusions and the final version of the

entire paper. He drafted the first version of the manuscript and reviewed the literature and summaries of relevant papers.

Martin Dolejš, Ph.D. – the second author of the article and the research study. He supervised the master's thesis entitled "The Relationship between Personality Characteristics of Adolescents and Various Forms of Risky Behaviour" (Skopal, 2012) and was a co-investigator in a project entitled "The Analysis of Psychodiagnostic Tools Identifying Personality Traits Related To Risk-taking Behaviour of Adolescents". He conceived the study and its design, conducted statistical analyses and participated in the interpretation of the data and the writing of the manuscript.

Both authors contributed to the writing of the article and endorsed the final version of the manuscript.

Declaration of interests: There are no conflicts of interests involved.

LITERATURA / REFERENCES

- Beck, A. T., Weissman, A., Lester, D., Trexler, L. (1974). The measurement of pessimism: The Hopelessness scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 861–865.
- Beck, A. T., Brown, G., Steer, R. A., Eidelson, J. I., Riskind, J. H. (1987). Differentiating anxiety and depression: A test of the cognitive content-specificity hypothesis. *Journal of Abnormal Psychology*, 96, 179–183.
- Brunelle, C., Douglas, R. L., (2009). *Personality and substance use disorders in female offenders: A matched controlled study*. *Personality and Individual Differences*, 46, 472–476.
- Caspi, A., Moffitt, T. E., Newman, D. L., Silva, P. A. (1996). Behavioral observations at age 3 years predict adult psychiatric disorders. Longitudinal evidence from a birth cohort. *Archives of General Psychiatry*, 53(11), 1033–1039.
- Comeau, M. N., Stewart, S. H., Loba, P. (2001). The relations of trait anxiety, anxiety sensitivity, and sensation seeking to adolescents' motivations for alcohol, cigarette, and marijuana use. *Addictive Behaviors*, 26, 803–825.
- Conrod, P. J., Castellanos, N., Mackie, C. (2008). Personality-targeted interventions delay the growth of adolescent drinking and binge drinking. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(2), 181–190.
- Conrod, P. J., Stewart, S. H., Pihl, O. P., Côté, S., Fontaine, V., Dongier, M. (2000). Efficacy of brief coping skills interventions that match different personality profiles of female substance abuser. *Psychology of Addictive Behaviors*, 14, 231–242, UK.
- Conrod, P. J., Woicik, P. (2002). Validation of a four-factor model of personality risk for substance abuse and examination of a brief instrument for assessing personality risk. *Addiction Biology*, 7, 329–346.
- Costa, P. T. & McCrae, R. R. (1992). *NEO PI-R professional manual: Revised NEO Personality Inventory (NEO PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI)*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Csémy, L., Chomynová, P., (2012). Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) – Přehled hlavních výsledků studie v České republice v roce 2011. *Zaostřeno na drogy*, 1/2012. Praha: Úřad vlády ČR.
- Csémy, L., Chomynová, P., Sadílek, P. (2008). *ESPAD 07: Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách. Česká republika 2007. Přehled hlavních výsledků za rok 2007 a trendů za období 1995 až 2007*. Praha: Úřad vlády ČR.
- Csémy, L., Sovinová, H., Rážová, J., Provazníková, H. (2008). Trendy v kouření dětí a dospívajících v České republice v období 1994 až 2006 a vybrané souvislosti kouření mezi adolescenty. *Hygiena*, 53 (2), 48–52.
- Dolejš, M. (2010). *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Eysenck, S. B. G., Eysenck, H. J. (1978). Impulsiveness and venturesomeness: Their position in a dimensional system of personality description. *Psychological Reports*, 43, 1247–1255.
- Gabrhelík, R., Duncan, A., Lee, M. H., Štastná, L., Furr-Holden, C. D. M., Miovský, M. (2012). Sex specific trajectories in cigarette smoking behaviors among students participating in the Unplugged School-based Randomized Control Trial for Substance Use Prevention. *Addictive Behaviors*, 37(10), 1145–1150.
- Grant, V. V., Stewart, S. H., O'Connor, R. M., Blackwell, E. & Conrod, P. J. (2007). Psychometric evaluation of the five-factor Modified Drinking Motives Questionnaire – Revised in undergraduates. *Addictive Behaviors*, 32, 2611–2632.
- Hrach, K., Mihola, J. (2006). Metodické přístupy ke konstrukci souhrnných ukazatelů. *Statistika*, 2006, 2, 398–418.
- Kožený, J., Csémy, L., Tišanská, L. (2008). Atributy sklonu ke kouření u patnáctiletých adolescentů v roce 2006: explorační analýza. *Československá psychologie*, XLII (3), 209–224.
- Lepík, F., Dolejš, M., Miovský, M., Vacek, J. (2010). *Školní dotazníková studie o návykových látkách, dalších formách rizikového chování a pilotní studie o užívání těkavých látek na základních školách praktických: Karlovarský kraj*. Tišnov: SCAN.
- Maierová, E., Štastná, L., Charvát, M., Dolejš, M. (2012). Preventure - metoda indikované primární prevence užívání návykových látek a jiného rizikového chování. 103–114. In: Širůčková, M., Miovský, M., Skácelová, L., Gabrhelík, R. et al. (eds.) (2012). *Příklady dobré praxe programů školské prevence rizikového chování*. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Miovský, M., Novák, P., Štastná, L., Gabrhelík, R., Jurystová, L. & Vopravil, J. (2012). The Effect of the School-Based Unplugged Preventive Intervention on Tobacco Use in the Czech Republic [Resultados del programa de prevenci-

ón escolar Unplugged sobre el uso del tabaco en la República Checa]. *Adicciones*, 24(3), 211–218.

- Pavlas Martanová, V., Běhounková, L., Exnerová, M., Charvát, M., Jurystová L., Kaufová, T., Krajíčková, S., Miovský, M., Pacnerová, H., Skácelová, L., Širůčková, M., Štátná, L. (2012). *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování*. Praha: Universita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie 1. LF a VFN.
- Peterson, R., Reiss, S. (1992). *Anxiety sensitivity index manual*. 2. Worthington, OH: International Diagnostic Systems.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Skopal, O. (2012). *Vztah osobnostních charakteristik adolescentů s různými formami rizikového chování*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Spielberger, Ch. (1983). *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory (STAI)*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press
- Stewart, S. H., Peterson, J. B. & Pihl, R. O. (1995). Anxiety sensitivity and self-reported alcohol consumption rates in university women. *Journal of Anxiety Disorders*, 9, 283–292.

- Stewart, S. H., Samoluk, S. B. & MacDonald, A. B. (1999). *Anxiety sensitivity and substance use and abuse*. In S. Taylor (Ed.), *Anxiety sensitivity: Theory, research, and treatment of the fear of anxiety*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Širůčková, M. (2009). *Psychosociální souvislosti rizikového chování v adolescenci: role vrstevnických a rodinných vztahů*. Brno: Masarykova univerzita.
- Vacek, J. (2008). *Školní dotazníková studie o návykových látkách, rizikovém chování a volnočasových aktivitách: Praha 2, 2007*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Tišnov: Sdružení SCAN.
- Vacek, J., Šejvl, J., Miovský, M. (2008). *Školní dotazníková studie o návykových látkách, rizikovém chování a volnočasových aktivitách: Plzeň, 2008*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Tišnov: Sdružení SCAN.
- Woicik, P. A., Stewart, S. H., Pihl, O. P., Conrod, P. J. (2009). The substance use risk profile scale: A scale measuring trans linked to reinforcement-specific substance use profiles. *Addictive Behaviors*, 34, 1042–1055, UK.
- Zuckerman, M. (1994). *Behavioral expressions and biosocial bases of sensation seeking*. New York: Cambridge University Press.

Quality Patient Care Kvalitní péče o pacienta

Reckitt Benckiser Pharmaceuticals vyvinul iniciativu “Kvalitní péče o pacienta”, cílem které je pomoci lékařům při jejich péči o pacienty závislé na opioidech.

Nastavení a zvládnutí cílů léčby

Posílení potřeby dlouhodobé léčby vzhledem ke chronické povaze stavu pacienta

Obnovení kvality života

Zlepšení kvality života pacienta

Management rizika

Minimalizace rizik, která souvisejí s léčbou závislosti na opioidech

Správná terapeutická praxe

Podpora správné praxe za pomoci farmakologické léčby a psychosociálního poradenství

**ZLEPŠOVÁNÍ
VÝSLEDKŮ
LÉČBY**

Další informace obdržíte na adrese:

Reckitt Benckiser (Czech) s.r.o.
Reckitt Benckiser Pharmaceuticals
Vinohradská 151 – Budova A
130 00 Praha 3
E-mail: info.rbp@rb.com
a na telefonním čísle +800 270 81 901

rb
**Reckitt
Benckiser
Pharmaceuticals**